

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ВАВРИШ АНДРІЙ ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 343.9:343.7.69

**ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ
У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Вознюк Андрій Андрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України

Литвинов Олексій Миколайович,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології

кандидат юридичних наук, доцент

Лісова Неля Валеріївна,
Національна академія прокуратури України,
начальник відділу організації наукової роботи управління організаційного
забезпечення та планування

Захист відбудеться 5 липня 2018 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою:
ДП-680, Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх
справ за адресою: ДП-680, Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий 4 червня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одне з ключових місць у сфері економіки за темпами капіталізації посідає будівельна галузь, у якій задіяно понад 40 тис. підприємств (з них близько 90,0 % – недержавні) та зайнято майже 800 тис. осіб. Розвиткові сектору будівництва значною мірою сприяють законодавче закріплення засад децентралізації й дерегуляції, запровадження нових підходів до створення прозорих і зрозумілих процедур діяльності забудовників, інвестиційних компаній та інших суб'єктів ринку.

Стабілізація фінансово-економічної ситуації в Україні за останні роки сприяє зростанню рівня промислового виробництва, збільшенню інвестицій у різні сектори народного господарства. Певне пожвавлення відбувається й у сфері будівництва. Значний обіг грошових коштів, що спрямовуються в дану галузь, зростання темпів зведення новобудов зумовлюють криміналізацію цієї сфери, у якій вчиняються різні шахрайські дії, розкрадання грошових коштів і матеріалів, що призводить до подорожчання вартості об'єктів та порушення стандартів їх якості. Значним залишається чинник корумпованості службових осіб підрядних організацій і державних контролюючих органів. Нерідко внаслідок завищення вартості виконаних робіт на об'єктах, зведених шляхом підроблення проектно-кошторисної документації, необґрунтовано одержуються незаконні надприбутки, розмір яких зазвичай перевищує фактичні валові витрати.

Наведені тенденції підтверджують статистичні дані Генеральної прокуратури України, що свідчать про стійку тенденцію до збільшення кількості злочинів у сфері будівництва, зокрема у 2017 р. зареєстровано понад 3,5 тис. кримінальних правопорушень, що на 12,4 % більше, ніж у 2016 р. (3,0 тис.). При цьому найбільшу питому вагу становлять злочини проти власності (1541 або 43,7 %). Викликає занепокоєння і рівень розкриття злочинів, який коливається від 30 до 50 % (у 2016 р. – 47,9 %; 2017 р. – 34,8 %), та щорічне зростання залишку кримінальних правопорушень, у яких не прийнято підсумкового рішення (у 2016 р. – 332; 2017 р. – 442). Серед злочинів проти власності у сфері будівництва (ст. 185, 190, 191, 197–1 КК України) близько 75,0 % становлять факти привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем¹. Викликають особливий резонанс схеми заволодіння коштами та майном інвесторів шляхом шахрайства, що виявлені правоохоронними органами.

У правовій літературі питанням щодо запобігання корисливій злочинності приділяли увагу відомі вітчизняні та зарубіжні вчені-кримінологи, зокрема Ю. В. Александров, Ю. М. Антонян, О. М. Бандурка, В. С. Батиргареева, В. І. Борисов, Б. М. Головкін, В. О. Глушков, В. В. Голіна, В. К. Грищук, І. М. Даньшин, С. Ф. Денисов, О. М. Джужа, А. І. Долгова, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, О. О. Кваша, О. Г. Колб, О. Є. Користін, О. М. Костенко, В. В. Кузнецов, В. М. Кудрявцев,

¹ Звіт Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності за 2016–2017 рр. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113273&libid=&sort=name&tsort=asc.

О. Г. Кулик, І. П. Лановенко, Н. В. Лісова, О. М. Литвинов, В. В. Лунєєв, П. С. Матишевський, В. А. Мисливий, Ю. В. Нікітін, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, О. В. Тихонова, В. В. Черней, В. І. Шакур, Ю. А. Шалгунова, Ю. В. Шаргородський, Н. М. Ярмиш та ін. Різні аспекти протидії злочинам проти власності у сфері будівництва висвітлювали у своїх роботах В. І. Васишинчук, А. А. Вознюк, О. Ю. Заблоцька, А. П. Запотоцький, С. М. Князєв, А. В. Микитчик, Х. М. Михайлова, І. М. Попова, О. В. Смаглюк, Г. М. Чернишов та ін.

Вагомий внесок згаданих учених у розроблення вказаної проблематики є безперечним, однак в умовах докорінних змін законодавства та правозастосовної практики кримінологічні засади запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва набули особливого значення та потребують окремого комплексного дослідження, результатом якого мають стати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вирішення проблем правового, організаційного та практичного характеру, з метою якісного функціонування як державних, так і недержавних суб'єктів сектору безпеки. Зазначені чинники обумовлюють вибір теми дисертаційної роботи та її актуальність, а також свідчать про необхідність її цільового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає положенням Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2018 роки та річних планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 20 серпня 2015 р. (протокол № 19) та уточнено 27 березня 2018 р. (протокол № 3), а також включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 845, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є розроблення науково обґрунтованих кримінологічних засад удосконалення механізму запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі задачі:

- з'ясувати стан досліджень проблем запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва;
- визначити місце недержавних суб'єктів сектору безпеки в механізмі запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва;
- вивчити особливості зарубіжного досвіду запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва;
- охарактеризувати стан, структуру та динаміку злочинів проти власності у сфері будівництва;
- розкрити природу детермінантів, що сприяють учиненню злочинів проти власності у сфері будівництва;

- розкрити кримінологічні ознаки осіб та організованих злочинних груп, які вчиняють злочини проти власності у сфері будівництва;
- надати характеристики потерпілих від злочинів проти власності у сфері будівництва;
- сформулювати концептуальне бачення загальносоціальних заходів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва;
- запропонувати найбільш ефективні спеціально-кримінологічні заходи, спрямовані на удосконалення запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва;
- виокремити напрями взаємодії правоохоронних органів та недержавних суб'єктів сектору безпеки в запобіганні злочинам досліджуваної категорії.

Об'єкт дослідження – злочинна діяльність осіб, які вчиняють злочини проти власності у сфері будівництва, а також діяльність суб'єктів державного і недержавного секторів безпеки щодо запобігання таким злочинам.

Предмет дослідження – запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання окреслених задач дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів, зокрема: *історико-правовий* – для характеристики стану дослідження проблем запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва (підрозділ 1.1); *системно-структурний* – при розкритті змісту кримінологічної характеристики цих злочинів та розроблення заходів запобігання їм (розділи 2, 3); *формально-юридичний* – під час визначення змісту використаних у роботі юридичних термінів (розділи 1–3); *діалектичний* – при з'ясуванні сутності понять та категорій, а також виявленні їх загальних, особливих й окремих характеристик (розділи 1–3, висновки); *порівняльно-правовий* – у процесі вивчення зарубіжного досвіду запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва (підрозділ 1.3); *статистичний* – для аналізу й узагальнення емпіричної інформації, що стосується теми дослідження (розділи 1–3); *соціологічний* – під час анкетування правоохоронців, а також вивчення матеріалів відповідної слідчої і судової практики (розділи 1–3); *математичний* – для розрахунків окремих кількісних характеристик злочинності (підрозділ 2.1).

Емпіричною базою дослідження є систематизовані дані загальнодержавної та відомчої статистичної звітності щодо протидії злочинам за 2014–2017 роки; зведені дані вивчення 269 кримінальних проваджень (за ст. 185, 190, 191, 197–1 КК України); узагальнені результати анкетування 289 слідчих Національної поліції (з усіх регіонів України, за виключенням окупованих територій Криму та Донбасу) та 265 працівників служб безпеки недержавних будівельних компаній; офіційні звіти й аналітичні довідки Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України, Державної аудиторської служби України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державної архітектурно-будівельної інспекції України; власний досвід здобувача, набутий під час роботи в будівельній сфері, а також результати

безпосереднього ознайомлення з діяльністю будівельних компаній і правоохоронних органів у Литві, Німеччині, США, Польщі й Туреччині.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше поставлено й вирішено наукове завдання запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва, що надало можливість обґрунтувати пропозиції, спрямовані на удосконалення законодавства та практики його застосування державними й недержавними суб'єктами забезпечення безпеки будівельної галузі. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

- виокремлено кримінологічні ознаки злочинів проти власності у сфері будівництва як однорідної групи суспільно небезпечних діянь, зокрема відомості про зв'язок з будівельною сферою (пов'язані з організаційними, вишукувальними, проектними, будівельно-монтажними та пусконаладжувальними роботами; вчинені на етапах створення, зміни, завершення процесу будівництва та здачі об'єктів в експлуатацію); об'єкт (посягають на суспільні відносини у сфері державної, колективної та приватної власності); предмет злочинного посягання (кошти, виділені на виконання будівельних робіт, об'єкти незавершеного будівництва, будівельні матеріали, будівельне обладнання та інструмент); місце їх учинення (об'єкти будівництва з прилеглою територією або будівельні організації); суспільно небезпечні наслідки (залежно від характеру та розміру завданої шкоди); рівень латентності (високий та середній); зв'язок з іншими суспільно небезпечними діяннями (у сфері господарської діяльності, проти безпеки виробництва, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг), з визначенням на цій основі пріоритетів запобігання злочинам;

- розкрито зміст елементів кримінологічної характеристики злочинів проти власності у сфері будівництва, зокрема відомості про стан, структуру й динаміку кримінально караних діянь цієї категорії, причини та умови, які сприяють їх учиненню, соціально-психологічні ознаки правопорушників і потерпілих, а також наведено кореляційні зв'язки між окремими елементами, зокрема, доведено зв'язок індивідуальної злочинної поведінки зі ступенем латентності та вжиттям спеціально-кримінологічних заходів;

- здійснено типологію осіб (за стійкістю корисливої мотивації, видом учинених злочинів, відношенням до об'єкта будівництва), які причетні до вчинення злочинів проти власності у сфері будівництва; охарактеризовано ознаки цих суб'єктів, а також розкрито особливості злочинних об'єднань, що функціонують у сфері будівництва з урахуванням їх поділу на випадкові (ситуативні) та заздалегідь організовані;

- на основі аналізу досвіду зарубіжних країн виокремлено найбільш важливі для України напрями удосконалення форм і методів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва шляхом створення єдиної системи забезпечення безпеки та охорони об'єктів будівництва державними і недержавними суб'єктами; запровадження окремих видів страхування, інформаційних ресурсів; застосування сучасних методик перевірки репутації суб'єктів, які беруть участь у процесі

будівництва; використання новітніх засобів охорони території об'єктів будівництва й маркування майна;

удосконалено:

– наукове бачення організаційного забезпечення запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва з виокремленням місця та ролі внутрішніх (структурні підрозділи будівельної організації) і зовнішніх (найм служби охорони для забезпечення безпеки об'єкта будівництва) суб'єктів;

– характеристику державного і недержавного сектору безпеки в запобіганні злочинам проти власності у сфері будівництва, структурними елементами якої є специфічна мета, завдання, дії та суб'єкт її здійснення;

– підходи до визначення основних напрямів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва, зокрема: активізація оперативно-розшукової діяльності з метою отримання інформації про злочини, що готуються, та про осіб, які їх планують, а також створення загальнодержавної інформаційно-довідкової бази стосовно осіб, причетних до вчинення злочинів у сфері будівництва;

– визначення форм взаємодії підрозділів Національної поліції України, органів Державної фіскальної служби України, державного архітектурно-будівельного контролю, нотаріусів, суб'єктів недержавного сектору безпеки та громадськості щодо запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва;

– з огляду на виявлені тенденції розвитку криміногенних явищ і процесів у будівельній галузі України, прогнози перспективних змін криміногенної ситуації у найближчі роки (2018–2020), на основі чого запропоновано комплекс заходів правового, організаційного та кримінологічного характеру;

дістало подальший розвиток:

– кримінологічна концепція запобігання злочинам у сфері будівництва, що полягає в реалізації на загальнодержавному та відомчому (міжвідомчому) рівнях комплексу кримінально-правових та кримінологічних заходів з метою аналізу кримінологічної ситуації, що характеризує ринок будівельних послуг, виявлення та усунення детермінантів, які сприяють учиненню правопорушень, викриття осіб (злочинних груп), які вчиняють злочини, припинення злочинних дій на стадіях підготовки або замаху, а також відвернення (мінімізації) їх негативних наслідків (відшкодування збитків, відновлення прав) для громадян, суспільства й держави;

– зміст віктимізації як динамічного процесу, що обумовлений інтенсивністю кримінальних загроз у будівельній сфері, ступенем уразливості певних категорій суб'єктів унаслідок їх вікових, професійних, майнових та інших особливостей, імовірністю заподіяння таким суб'єктам матеріальної шкоди, а також умовами повторної віктимізації жертв;

– характеристика потерпілих від злочинів проти власності, зокрема фізичних осіб, за статтю, віком, освітою, громадянством, сімейним станом тощо, а також юридичних осіб за видом будівельної організації або організації, що замовила будівельні послуги, видом будівельних робіт та стадією будівництва;

– наукова аргументація стосовно створення в Україні будівельної поліції як окремого міжрегіонального територіального органу в системі державного архітектурно-будівельного контролю або правоохоронного підрозділу, головне

завдання якого полягатиме в реалізації спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки впроваджено та може бути використано у:

законотворчому процесі – запропоновано зміни й доповнення до Загальної та Особливої частин КК України стосовно вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти власності (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 23 березня 2018 р. № 22/129/5-1-15);

правозастосовній діяльності – при розробленні й удосконаленні відомчих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 5 березня 2018 р.);

освітньому процесі – під час підготовки освітньо-кваліфікаційних характеристик працівників слідства та оперативних підрозділів, удосконалення навчальних планів і програм, лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань, тренінгів і дидактичних матеріалів, а також у процесі проведення різних видів занять за дисциплінами кримінологічного циклу й організаційно-управлінських навчань і комплексних учень у системі підготовки та підвищення кваліфікації основних груп кадрів Національної поліції, інших правоохоронних та контролюючих органів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 12 лютого 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням. У методичних рекомендаціях, підготовлених у співавторстві, автору належить 25 % матеріалу. Інші матеріали, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, висновки й рекомендації оприлюднено на восьми міжнародних і всеукраїнських конференціях та круглому столі, а саме: «Донецький юридичний інститут: 55 років на теренах освіти і науки» (м. Кривий Ріг, 13 травня 2016 р.); «Актуальні проблеми кримінального права та процесу» (м. Кривий Ріг, 10 червня 2016 р.); «Держава і право незалежної України: здобутки та перспективи» (м. Одеса, 24 червня 2016 р.); «Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві» (м. Київ, 30 червня 2016 р.); «Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики» (м. Київ, 8 липня 2016 р.); «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності» (м. Сєверодонецьк, 23 грудня 2016 р.); «Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної систем» (м. Сєверодонецьк, 19 травня 2017 р.); «Актуальні проблеми кримінального права та процесу» (м. Кривий Ріг, 16 червня 2017 р.); «Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії» (м. Київ, 23 червня 2017 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 21 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертації відображено у 19 публікаціях, з яких сім статей – у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, одна стаття – у закордонному науковому виданні (Киргизька Республіка), десять статей –

у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях, а також методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (400 найменувань на 40 сторінках) та п'яти додатків на 24 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 275 сторінок, з них обсяг основного тексту – 200 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їх упровадження; наведено характеристику апробацій і публікацій автора, у яких відображено основні положення роботи.

Розділ 1. «Теоретичні засади дослідження запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Стан наукових досліджень проблем запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва»* зазначено, що в історичній ретроспективі тенденції кримінологічного забезпечення сфери будівництва обумовлені закономірностями диференціації та інтеграції наукових знань про злочини проти власності, трансформацією регулятивного законодавства, удосконаленням правоохоронної практики, а також закономірностями розвитку кримінології як науки та вчення про запобігання злочинам.

У результаті ретроспективного аналізу поглядів на проблему запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва встановлено, що у вітчизняній кримінологічній науці відсутні ґрунтовні розробки із зазначеної проблематики, хоча окремі її аспекти частково висвітлено в дослідженнях, що в різні часи стосувалися законодавчого порядку врегулювання діяльності фізичних та юридичних осіб у сфері будівництва (О. М. Антипов, К. В. Пивоваров, О. В. Сударенко, Т. В. Шевчук, Г. М. Шовкопляс та ін.); особливостей захисту будівельної сфери засобами цивільного, адміністративного, кримінального права, криміналістики та кримінології (М. В. Аурсаліді, В. І. Борисов, Г. Д. Денисова, Є. В. Захаров, А. І. Куденко, С. О. Кузнецова, М. М. Ляшенко, В. І. Медведєв, І. І. Митрофанов, Н. О. Нижанковська, Л. В. Павлик, Л. І. Радченко, Б. М. Семенко та ін.); дослідження організації та забезпечення безпеки об'єктів будівництва (Ю. М. Беліков, Ю. В. Бондарчук, Д. В. Козир, В. В. Крутов, Е. І. Низенко, В. Л. Ортинський, В. Г. Пилипчук, А. В. Світличний та ін.).

У підрозділі 1.2 *«Місце недержавних суб'єктів сектору безпеки в системі запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва»* встановлено, що діяльність таких суб'єктів здійснюється шляхом надання послуг з охорони майна та превентивної діяльності. Поєднання цих двох функцій насамперед спрямоване на розроблення ефективної системи охорони об'єктів у сфері будівництва, ураховуючи специфіку їх функціонування та використання необхідних охоронних систем і засобів. Ефективність діяльності таких суб'єктів щодо запобігання злочинам

залежить від рівня знань уповноваженими працівниками технологічних процесів, готовності до дій в умовах обмеженого часу.

Доведено, що охоронна діяльність, яку здійснює недержавний сектор безпеки в Україні, слід визнавати однією з форм правоохоронної діяльності, що відрізняється від державного договірним оплатним характером, конкретністю об'єкта захисту та має ширші можливості щодо повноти реалізації охоронної функції. До пріоритетних напрямів удосконалення участі служб безпеки будівельних компаній у виявленні та припиненні злочинів проти власності належать розроблення основ державної політики (стратегії) боротьби зі злочинністю, що закріплювали б принципи і форми участі в цій роботі недержавних суб'єктів, у тому числі шляхом запровадження на основі досвіду європейських країн проекту Закону України «Про будівельну поліцію», що передбачав би регламентацію питань виявлення та документування злочинів приватними охоронними службами, зокрема службами безпеки будівельних та інвестиційних компаній (з відповідним коригуванням відомчих нормативно-правових актів з питань організації діяльності Національної поліції). Адже представники таких спеціалізованих підрозділів мають доступ до необхідних інформаційних ресурсів і баз даних для виявлення правопорушень, їх службовий статус та повноваження дають можливість «зсередини» припиняти протиправні діяння.

У підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва» проаналізовано практику низки західноєвропейських країн, США та Австралії щодо запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва. Встановлено, що в міжнародній практиці немає єдиної законодавчої моделі охорони будівельної галузі – у кожній державі запроваджено особливі правові підходи з урахуванням специфіки й національних традицій. Однак більшість європейських країн на фоні дерегуляції й лібералізації будівельного ринку запроваджують суворіші, ніж в Україні, санкції за різні форми розкрадань та інших злочинів проти власності.

За результатами науково-практичного порівняння особливостей правового регулювання та організаційного забезпечення запобігання злочинам в європейських державах і США, визнано доцільним запровадження системи забезпечення охорони та безпеки об'єктів будівництва недержавними суб'єктами, нових видів страхування, які убезпечують забудовника від витрат, спричинених незаконним заволодінням майном, єдиного державного реєстру будівельного обладнання, зокрема викраденого, правових стандартів охорони об'єктів будівництва (у тому числі щодо обов'язкового відеоспостереження, належного освітлення територій, розміщення будівельних матеріалів та обладнання, розстановки попереджувальних знаків тощо). За досвідом Австралії (штат Квінсленд), потребує окремого вивчення перспектива запровадження в органах поліції посад інспекторів із запобігання злочинам у сфері будівництва, до обов'язків яких мають належати роз'яснювальна робота, вивчення оперативної обстановки, а також ужиття профілактичних заходів з урахуванням регіональної (територіальної) специфіки.

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика злочинів проти власності у сфері будівництва» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Сучасний стан, структура та динаміка вчинення злочинів проти власності у сфері будівництва»* надано характеристику кількісних та якісних показників злочинів проти власності у сфері будівництва, що охоплюють відомості про їх динаміку, питому вагу, коефіцієнт інтенсивності, а також латентність.

Встановлено, що структуру злочинів у сфері будівництва у 2014–2017 рр. становили злочини проти власності (43,8 %), злочини у сфері службової діяльності (39,7 %), злочини у сфері господарської діяльності (5,5 %) та інші злочини (11 %). Найбільшу питому вагу злочинів, за даними офіційної статистики, становлять вияви привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (у зазначений період – 33,2 %), з яких 27,3 % – учинено в особливо великих розмірах. Прослідковується значне збільшення кількості злочинів проти власності у 2016 і 2017 рр. на 14,2 % (з 1,4 тис. до 1,5 тис.). Найбільшу кількість злочинів цієї категорії виявлено в Запорізькій, Київській, Львівській, Одеській, Харківській областях, а також у місті Києві.

За результатами соціологічного опитування підтверджено, що дані офіційної статистики не повною мірою відображають реальне становище посягань на власність у будівельній сфері. Справжні її масштаби майже втричі перевищують загальну кількість зареєстрованих злочинів. Латентності розкрадань та інших видів злочинних посягань на власність (природній, штучний, межовий), на думку респондентів, значною мірою сприяють: прихований характер та маскування способів учинення злочинів під легальні технологічні процеси (65 % правоохоронців, 54 % працівників служб безпеки будівельних компаній); низька ймовірність розкриття злочинів і відшкодування шкоди, завданої потерпілому (39 і 44 %); небажання представників будівельної сфери оприлюднювати дані щодо будівництва та контактувати з правоохоронцями (51 і 48 %); приховування від реєстрації злочинів працівниками самих правоохоронних органів (32 і 21 %); помилкова попередня юридична оцінка правопорушень (9 і 12 %).

У підрозділі 2.2 *«Детермінанти, що впливають на вчинення злочинів проти власності у сфері будівництва»* відповідні чинники розподілено на соціально-економічні, правові, психологічні, організаційно-управлінські, технологічні.

На фоні економічної нестабільності в країні, що породжує низький рівень доходів, безробіття, значний обіг грошових коштів у сфері будівництва, виникає мотивація протиправного збагачення в різний спосіб з використанням можливостей службового становища, доступу до матеріальних цінностей унаслідок виконання професійних функцій, знання техніки та обізнаності щодо технологічних процесів. Дія соціально-економічних детермінантів має опосередкований характер. Вони не детермінують безпосередньо злочинні діяння, а впливають на формування корисливої мотивації таких осіб.

Виокремлено правові чинники, що сприяють вчиненню таких злочинів, а саме: відсутність законодавчо збалансованого механізму притягнення винуватих до відповідальності, зокрема неефективна діяльність Державної виконавчої служби щодо примусового стягнення штрафів, а також виконання рішень судових органів (29 %); невинуватиме розширення повноважень нотаріусів щодо реєстрації права

власності на об'єкти нерухомого майна (26 %); неналежна регламентація тендерних процедур при проведенні будівельно-монтажних робіт (22 %); неврегульованість порядку укладання договорів щодо залучення коштів громадян на будівництво житла (15 %); відсутність комплексних державних програм, спрямованих на запобігання злочинам проти власності (8 %).

Серед психологічних чинників опитані назвали: тиск на осіб, які приймають рішення щодо розподілу матеріальних цінностей і коштів на об'єкті будівництва (37 %); моральна деформація керівників контролюючих органів, що виявляється як у вчиненні ними злочинів, так і поблажливому ставленні до діянь з боку підлеглих (17 %). Серед факторів організаційно-управлінського характеру найбільш значущими вважають неналежні облік матеріальних цінностей, організацію охорони об'єктів будівництва, а також безвідповідальність під час відбору охоронців і матеріально відповідальних осіб.

Виокремлено специфічні детермінанти, що характерні для правоохоронної практики, зокрема: запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва не є пріоритетним напрямом правоохоронної діяльності; кримінальні провадження цієї категорії розглядають слідчі, які не мають відповідної спеціалізації; на стадії досудового розслідування лише у виняткових випадках до підозрюваних обирають запобіжний захід у вигляді тримання під вартою; суди, як правило, призначають покарання, не пов'язані з позбавленням волі.

У підрозділі 2.3 *«Характеристика осіб, які вчиняють злочини проти власності у сфері будівництва»* систематизовано кримінологічні ознаки осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності (вивчено характеристики 320 засуджених). Здійснено розподіл таких суб'єктів за соціально-демографічними та соціально-економічними ознаками (стать, громадянство, місце роботи та вид зайнятості, сімейний стан, освіта, форма співучасті), а також залежно від їх ролі в механізмі злочинної діяльності. Особливу увагу звернено на той факт, що 46,9 % злочинів учинено службовими особами та матеріально відповідальними працівниками, яким надано право зберігання та розпорядження майном.

В основу типології злочинців цієї категорії покладено корисливий мотив. На підставі цього виділено важливі для формування системи заходів запобігання цим злочинам типи злочинців за стійкістю корисливої мотивації (ситуативний, нестійкий, злісний, особливо злісний), за видом злочину (крадії, шахраї, розкрадачі) та за відношенням до об'єкта будівництва (внутрішні й зовнішні).

Частину злочинів учинено у складі груп (15,3 %), які розподілено на випадкові (ситуативні) та заздалегідь організовані. Кількість учасників груп визначається відповідно до потреби в розподілі ролей і технологічних особливостей предмету злочину та способу його вчинення.

У підрозділі 2.4 *«Характеристика потерпілих від злочинів проти власності у сфері будівництва»* узагальнено відомості про фізичних осіб (за статтю, віком, освітою, громадянством, сімейним станом) та юридичних осіб (за типом будівельної організації, видом будівельних робіт і технологічним процесом будівництва), яким завдано шкоду злочинними діями.

Віковий склад потерпілих становить від 20 до 70 років, зокрема особи віком від 31 до 50 років становлять 62 %, а майже чверть – від 20 до 30 років. Переважна

більшість має професійно-технічну освіту, є громадянами України, працюють у сфері підприємництва (59 %), перебувають у шлюбі. Підвищена віктимність жертв шахрайств віком від 31 до 50 років пояснюється тим, що початок будівництва передбачає інвестування значних капіталів.

Встановлено, що юридичними особами, потерпілими від таких злочинів, здебільшого є будівельні компанії (72 %). Найбільше від злочинних посягань у сфері будівництва потерпають організації середнього рівня, які будують значну кількість об'єктів і чисельністю персоналу до 1 тис. осіб (61 %).

Виокремлено передумови віктимізації потерпілих від злочинів проти власності у сфері будівництва: формальний підхід до виконання законодавства про проведення аукціонів та комерційних конкурсів при виборі організації – підрядника (без належної перевірки його ділової репутації); недбалість або надмірна довірливість при здійсненні контролю за перебігом виконання будівельних робіт; недостатня обізнаність про зміст та обсяг будівельних робіт, кількість та якість витрачених матеріалів, неефективний контроль за ними; невжиття належних заходів охорони об'єктів будівництва; нехтування правилами страхування майна; неналежна перевірка репутації співробітників та партнерів; неналежний контроль за фінансово-господарською документацією.

Розділ 3 «Заходи запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Загальносоціальні заходи запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва»* йдеться про поліпшення соціально-економічної ситуації в країні, подолання об'єктивних і суб'єктивних передумов відтворення будівельної інфраструктури та зменшення впливу чинників, які сприяють злочинності як негативному суспільному явищу (загальне оздоровлення економіки; збільшення офіційних доходів; зниження рівня безробіття і розшарування населення за майновою ознакою). Надано прогноз результативності застосування окремих форм запобіжного впливу на злочинність за напрямками правового, організаційного та інформаційного забезпечення. Здійснено аналіз правового забезпечення реалізації окремих заходів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва на міжвідомчому рівні, у зв'язку з чим відповідні законодавчі та відомчі (міжвідомчі) підзаконні нормативно-правові акти систематизовано за сферою правового регулювання, суб'єктом складом та юридичною силою.

Наголошено на проблемах нормативно-правового удосконалення запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва, що спрямовані на врегулювання фіскального адміністрування операцій з нерухомістю, інвестиційної та нотаріальної діяльності, порядку державної реєстрації прав на об'єкти будівництва, правил прийняття об'єктів в експлуатацію, доступу до державних інформаційних ресурсів тощо.

У підрозділі 3.2 *«Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва»* на основі узагальнення правоохоронної практики та опитування працівників правоохоронних органів підтверджено, що основним суб'єктом запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва є органи і підрозділи Національної поліції України (64 %), зокрема Департамент захисту економіки (74 %). До головних завдань запобігання злочинам оперативними

підрозділами Національної поліції мають належати: систематичне виявлення та аналіз причин й умов, які сприяють вчиненню злочинів, розроблення заходів щодо їх усунення чи нейтралізації (29 %); з'ясування суперечностей і вирішення конфліктів на загальносоціальному рівні, що призводять до виникнення і реалізації злочинних намірів, а також формування особи злочинця, який вчиняє злочини (27 %); активне залучення до діяльності щодо запобігання злочинам громадських об'єднань й органів реєстрації прав на нерухоме майно, а також ріелторів, нотаріусів та приватних інвесторів (24 %); систематичне інформування потенційних жертв про способи вчинення корисливих посягань на кошти й майно та заходи запобігання їм (20 %).

На основі вивчення практики запропоновано типову модель функціонування фондів фінансування будівництва, яка полягає в акумуляції коштів, переданих довірителями (інвесторами) у довірче управління фінансовій установі, що поетапно, з огляду на темпи спорудження об'єкта, перераховує їх забудовникам, контролює цільове використання, а також терміни й етапи будівництва.

У підрозділі 3.3 «Взаємодія правоохоронних органів та недержавних суб'єктів сектору безпеки в запобіганні злочинам проти власності у сфері будівництва» виокремлено специфіку та форми спільної діяльності органів Національної поліції України (підрозділів кримінальної поліції, слідства, превентивної діяльності), уповноважених підрозділів (службових осіб) інших центральних органів виконавчої влади, які виконують регуляторні функції (Державна фіскальна служба, Державна аудиторська служба, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Державна архітектурно-будівельна інспекція, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг), органів прокуратури, а також суб'єктів недержавного сектору, зокрема нотаріусів, реєстраторів, оцінщиків, служб безпеки та ревізійних служб суб'єктів господарювання, громадських організацій (у тому числі об'єднань ошуканих вкладників), засобів масової інформації.

Встановлено, що в запобіганні злочинам досліджуваної категорії беруть активну участь працівники служб безпеки будівельних організацій (як самотійно, так і спільно з правоохоронними органами), хоча така їх діяльність законодавчо не регламентована. Відповідальні за безпеку працівники в цій роботі керуються переважно внутрішніми інструкціями. Надано пропозиції до проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» щодо унормування порядку взаємодії недержавних служб безпеки і правоохоронних органів. Запропоновано розробити та запровадити спільним наказом (за участю ДАБІ, Мінрегіонбуду, ДАС, МВС, Генеральної прокуратури та інших зацікавлених відомств) міжвідомчу інструкцію з питань взаємодії стосовно забезпечення запобігання злочинам у сфері будівництва. Йдеться про запровадження спрощених процедур оперативного обміну інформацією стосовно ознак правопорушень, що допоможе встановленню розмірів і місць зберігання коштів та майна, одержаних злочинним шляхом.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі дослідження теорії та практики боротьби зі злочинністю, узагальнення відповідних концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, досвіду інших країн розроблено наукові положення, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва. Одержані наукові результати дають підстави для висновків, рекомендацій та узагальнень, що мають як теоретичне, так і практичне значення. Найсуттєвішими з них є такі:

1. У результаті аналізу стану дослідження проблем запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва встановлено, що у кримінологічній науці відсутні ґрунтовні розробки із зазначеної проблематики, хоча окремі її аспекти в різні часи частково висвітлено в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених у галузях кримінального права та кримінології, криміналістики й теорії оперативно-розшукової діяльності, судової бухгалтерії, організації будівельного виробництва та інших. В історичній ретроспективі кримінологічні ознаки злочинів проти власності у сфері будівництва більшістю дослідників представлені як однорідні, що містять спільні характеристики (специфіка будівельної сфери, об'єкт та предмет посягання, місце і способи вчинення, суспільно небезпечні наслідки, природа латентності, зв'язок з іншими, супутніми, суспільно небезпечними діями), що дозволяє їх об'єднати в єдину кримінологічну групу з визначенням на цій основі єдиного комплексу заходів запобігання злочинам.

2. Встановлено, що у процесі запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва особливу роль відіграють як внутрішні (структурні підрозділи будівельних організацій), так і зовнішні (які наймаються для охорони чи забезпечення безпеки об'єкта будівництва) суб'єкти недержавного сектору безпеки. Пріоритетним напрямом удосконалення участі служб безпеки будівельних компаній щодо виявлення та припинення злочинів проти власності визнано законодавче унормування створення будівельної поліції, а також повноважень щодо виявлення та документування злочинів приватних охоронних структур, зокрема будівельних та інвестиційних компаній. Показано роль інших недержавних суб'єктів сектору безпеки в системі запобігання злочинам, які надають охоронні, консалтингові, інформаційно-аналітичні, комп'ютерно-технічні та інші послуги. Визначено чинники, що негативно впливають на забезпечення безпеки у сфері будівництва недержавними суб'єктами, які пов'язані із законодавчою невизначеністю їх статусу і повноважень, відсутністю взаємодії координації дій між собою, низьким рівнем взаємодії з правоохоронними органами.

3. На основі аналізу зарубіжного досвіду виокремлено найбільш перспективні для запровадження у правове поле України положення щодо запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва, зокрема стосовно забезпечення охорони та безпеки об'єктів будівництва, у тому числі недержавними суб'єктами; нових видів страхування, які убезпечують забудовника від витрат, спричинених незаконним заволодінням майном; створення єдиного державного реєстру будівельного обладнання; правових стандартів охорони об'єктів будівництва. Встановлено, що в міжнародній практиці немає єдиної законодавчої моделі захисту будівельної галузі.

Однак у більшості європейських країн на фоні тенденцій дерегуляції й лібералізації будівельного ринку запроваджуються більш суворі, ніж в Україні, санкції за різні форми розкрадань та інших посягань на майно будівельних (інвестиційних) компаній і приватних інвесторів.

4. На підставі аналізу кількісних і якісних показників виявлено, що найбільшу частку злочинів у сфері будівництва становлять злочини проти власності (43,8 %). Менша питома вага характерна для злочинів у сфері службової діяльності (39,7 %), у сфері господарської діяльності (5,5 %) та інших категорій злочинів (11 %). Майже третину зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері будівництва (33,2 %) становлять факти привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), з яких 27,3 % учинено в особливо великих розмірах. Прослідковується значне збільшення кількості злочинів проти власності у 2016 і 2017 рр. (з 1,4 до 1,5 тис.), зокрема в Запорізькій, Київській, Львівській, Одеській, Харківській областях, а також у м. Києві. Латентності розкрадань та інших злочинів проти власності найбільшою мірою сприяють: прихований характер дій та маскування способів учинення злочинів (65 % правоохоронців, 54 % працівників служб безпеки будівельних компаній); низька, на думку потерпілих, ймовірність розкриття злочинів і відшкодування шкоди (39 і 44 %); небажання представників будівельної галузі оприлюднювати дані щодо будівництва та контактувати з правоохоронцями (51 і 48 %).

5. Причинний комплекс злочинів, пов'язаних з різними формами заволодіння чужим майном у сфері будівництва, охоплює досить широке коло детермінантів як за походженням, так і за механізмом впливу на злочинність. За останньою ознакою їх розподілено на соціально-економічні, правові, психологічні, організаційно-управлінські й технологічні. Серед правових детермінантів опитані найбільш виокремили відсутність правових підстав примусового стягнення штрафів, а також виконання рішень судових органів про притягнення винуватих до відповідальності (29 %). Психологічними чинниками більшість опитаних назвали тиск на осіб, які приймають рішення про розподіл матеріальних цінностей і коштів на будівельному об'єкті (37 %). Серед факторів організаційно-управлінського характеру виокремлено неналежні облік матеріальних цінностей, незадовільний стан охорони на об'єктах будівництва, а також безвідповідальність при відборі персоналу.

6. Систематизовано інформацію про особу злочинця, а також структуру злочинних груп, розподіл ролей між співучасниками, що має значення для роботи правоохоронних органів і служб безпеки будівельних компаній. Запропонована типологія злочинців може допомогти відстежити відображення властивостей особи правопорушника при підготовці, вчиненні та приховуванні злочинів, визначити напрями пошуку осіб, причетних до злочину, виявити джерела інформації про злочинну групу та співучасників, встановити послідовність (алгоритми) проведення спеціально-кримінологічних та індивідуальних профілактичних заходів, а також обрати найбільш доцільні прийоми їх реалізації. Доведено, що в основу типології злочинців цієї категорії має бути покладено корисливий мотив. На підставі цього виділено важливі для формування системи заходів запобігання цим злочинам типи злочинців за стійкістю корисливої мотивації (ситуативний, нестійкий, злісний,

особливо злісний), за видом злочину (крадії, шахраї, розкрадачі), за відношенням до об'єкта будівництва (внутрішні та зовнішні).

7. Встановлено, що потерпілими від злочинів проти власності у сфері будівництва є фізичні особи, які диференціюються за статтю, віком, освітою, громадянством, сімейним станом, а також юридичні особи, специфіка яких залежить від виду будівельних робіт і виду об'єкта будівництва. Виокремлено характерні для цих злочинів види потерпілих за реальністю факту вчинення злочину та його подальшою реєстрацією (потенційні, реальні, латентні), за характером поведінки жертви напередодні і в момент учинення злочину (некритичні). Співвідношення потерпілих фізичних та юридичних осіб обумовлено, насамперед, різновидом вчинених злочинів та формою власності на об'єкт будівництва. Виявлено передумови віктимізації потерпілих від злочинів проти власності у сфері будівництва та розроблено пропозиції щодо її мінімізації.

8. Концептуальне бачення заходів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва полягає в реалізації комплексу кримінально-правових та кримінологічних заходів з метою аналізу кримінологічної ситуації, що характеризує ринок будівельних послуг, виявлення та усунення детермінантів, які сприяють учиненню правопорушень, викриття осіб (злочинних груп), які вчиняють злочини, припинення злочинних дій на стадіях підготовки або замаху, а також відвернення (мінімізації) їх негативних наслідків (відшкодування збитків, відновлення прав) для громадян, суспільства й держави. На загальносоціальному рівні йдеться про поліпшення соціально-економічної ситуації в країні, подолання об'єктивних і суб'єктивних передумов відтворення будівельної інфраструктури та зменшення впливу чинників, які сприяють відтворенню злочинності як негативного суспільного явища. Одним із напрямів удосконалення запобігання злочинам є прийняття Державної програми профілактики правопорушень на період до 2023 року з урахуванням запропонованого проекту Комплексної програми організації запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва на 2020–2025 рр., що складається з основних (мета запобігання; об'єкт запобіжного впливу; суб'єкт запобіжної діяльності; заходи запобігання) та факультативних (механізм (способи) реалізації конкретних заходів; тактичні прийоми застосування заходів впливу) складових.

9. Основним суб'єктом запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва на спеціально-кримінологічному рівні є органи і підрозділи Національної поліції України (64 % опитаних), зокрема Департамент захисту економіки (74 %). З метою запобігання багатоепізодним шахрайствам у сфері фінансування будівництва житла запропоновано: по-перше, нову модель функціонування фондів фінансування будівництва, яка полягає в акумуляції коштів, переданих довірцями (інвесторами) у довірче управління фінансовій установі, яка поетапно, з огляду на темпи спорудження об'єкта, перераховує їх забудовникам, контролює цільове використання, а також терміни будівництва; по-друге, запровадження обов'язкової реєстрації договорів інвестування та інших угод і створення єдиного загальнодержавного реєстру замовників, забудовників та об'єктів будівництва; по-третє, заборону залучення коштів на будівництво житла та фінансування будівництва до виникнення в забудовника права на забудову;

по-четверте, вимогу, що реклама будівництва має обов'язково ґрунтуватися на відкритій інформації про всіх зацікавлених суб'єктів. Зазначені заходи в разі їх юридичного закріплення (з унесенням змін і доповнень до законів України «Про інвестиційну діяльність», «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю») дозволить на початковій стадії виявляти шахрайські наміри організаторів інвестиційних схем та запобігати зловживанням з коштами приватних інвесторів. Запропоновано варіанти створення в Україні будівельної поліції як підрозділу у складі міжрегіонального територіального органу Департаменту з питань державного архітектурно-будівельного контролю або Національної поліції, головне завдання якого полягатиме в реалізації спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва.

10. Виокремлено найбільш перспективні форми взаємодії Національної поліції України, уповноважених підрозділів (службових осіб) Державної фіскальної служби, Державної аудиторської служби, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Державної архітектурно-будівельної інспекції, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, органів прокуратури, а також недержавних суб'єктів (нотаріусів, реєстраторів, оцінщиків, служб безпеки та ревізійних служб суб'єктів господарювання), громадських організацій, засобів масової інформації щодо запобігання злочинам досліджуваної категорії. Надано пропозиції до проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» щодо порядку взаємодії недержавних служб безпеки і правоохоронних органів. Запропоновано проект міжвідомчої інструкції з питань взаємодії у сфері запобігання злочинам проти власності в будівельній галузі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Вавриш А. В. Криміногенна ситуація та заходи запобігання злочинам на ринку будівництва житла. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2015. № 4 (97). С. 45–57.
2. Вавриш А. В. Mistse nederjavnykh subjektiv sektory bezbeku v sustemi zapobigannia zlochinam u sferi budivnytstva. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 198–205.
3. Вавриш А. В. Особливості побудови моделі організації запобігання злочинам у будівельній галузі. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (12). С. 133–145.
4. Вавриш А. В. Особливості функціонування недержавних суб'єктів сектору безпеки в системі запобігання злочинам у сфері будівництва. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 243–253.
5. Вавриш А. В. Суб'єкти злочинів у сфері будівництва. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2016. № 4 (58). С. 114–120.
6. Вавриш А. В. Класифікація потерпілих від злочинів проти власності у сфері будівництва. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 215–225.

7. Вавриш А. В. Детермінанти преступлень против собственности в сфере строительства. *Право и политика* (Киргизька Республіка). 2016. № 3. С. 92–97.

8. Вавриш А. В. Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами у протидії злочинам проти власності у будівельній галузі. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5 (255). С. 222–225.

9. Вавриш А. В. Актуальні питання функціонування недержавних суб'єктів сектору безпеки в системі запобігання злочинам у сфері будівництва. *Донецький юридичний інститут: 55 років на теренах освіти і науки*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 13 трав. 2016 р.). Кривий Ріг: Донец. юрид. ін-т МВС України, 2016. С. 282–283.

10. Вавриш А. В. Класифікація суб'єктів злочинів у сфері будівництва. *Актуальні проблеми кримінального права та процесу*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 10 черв. 2016 р.). Кривий Ріг: «Геліос-Принт», 2016. С. 283–284.

11. Вавриш А. В. Взаємодія суб'єктів недержавного сектору безпеки з правоохоронними органами у запобіганні злочинам у сфері будівництва. *Держава і право незалежної України: здобутки та перспективи*: матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 24 черв. 2016 р.). Одеса: Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 61–62.

12. Вавриш А. В. Типові ознаки розкрадань грошових коштів у сфері будівництва. *Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві*: матеріали міжвід. наук.-практ. семінару (Київ, 30 черв. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 20–24.

13. Вавриш А. В. Характеристика розкрадань матеріальних цінностей у сфері будівництва. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики*: зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 202–205.

14. Вавриш А. В. Економічні детермінанти злочинів проти власності у сфері будівництва. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Сєверодонецьк, 23 груд. 2016 р.). Сєверодонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2017. С. 74–76.

15. Вавриш А. В. Криміногенні фактори у сфері будівництва та можливі шляхи їх усунення шляхом проведення тендерних закупівель: *Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної систем*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Сєверодонецьк, 19 трав. 2017 р.). Сєверодонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2017. С. 335–340.

16. Вавриш А. В. Кримінологічна характеристика потерпілих від злочинів у сфері будівництва. *Актуальні проблеми кримінального права та процесу*: матеріали III Всеукраїнської науково-практ. конф. (Кривий Ріг, 16 черв. 2017 р.). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут, 2017. С. 157–159.

17. Вавриш А. В. Заходи запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва як складова протидії тіньової економіки: *Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії*: матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 23 черв. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 163–167.

18. Вавриш А. В. Зарубіжний досвід запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвуз. наук.-практ. круглого столу (Київ, 21 квіт. 2018 р.). Деревач: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 298–302.

19. Вавриш А. В., Чернявський С. С., Вознюк А. А. та ін. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з фіктивним підприємництвом та діяльністю «конвертаційних центрів»: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 92 с.

АНОТАЦІЯ

Вавриш А. В. Запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва.

– *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

Дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням нових у концептуальному плані теоретичних, правових та організаційних засад запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва.

З'ясовано стан дослідження проблем запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва. Окреслено місце недержавних суб'єктів сектору безпеки в системі запобігання цим злочинам. Обґрунтовано напрями використання зарубіжного досвіду забезпечення безпеки будівництва. Здійснено кримінологічну характеристику їх кількісних та якісних показників, розкрито природу детермінантів, наведено типологію осіб, які причетні до правопорушень, та потерпілих від злочинів. Розроблено пропозиції щодо удосконалення загальносоціальних, спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва, у тому числі стосовно взаємодії правоохоронних органів та недержавних суб'єктів сектору безпеки.

Ключові слова: будівництво, безпека об'єкта будівництва, злочини проти власності, злочини у сфері будівництва, корислива злочинність, недержавний сектор безпеки, запобігання злочинам.

АННОТАЦИЯ

Ваврыш А.В. Предотвращение преступлений против собственности в сфере строительства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2018.

Диссертация является первым в Украине исследованием, в котором комплексно решены теоретические, правовые и практические проблемы предупреждения преступлений против собственности в сфере строительства и разработаны пути повышения эффективности профилактической деятельности в этой сфере. Изучено состояние исследования проблем предупреждения

преступлений против собственности в сфере строительства и осуществлена классификация научных работ по направлениям исследования.

Установлено, что в процессе предупреждения преступлений против собственности в сфере строительства особую роль играют как внутренние, так и внешние субъекты негосударственного сектора безопасности в системе предотвращения этих преступлений. Выявлены недостатки в организации обеспечения безопасности субъектами негосударственного сектора безопасности объектов строительства, негативно влияющие на предотвращение этих общественно опасных действий.

На основе анализа опыта зарубежных стран по предотвращению преступлений против собственности в сфере строительства выделены наиболее важные для Украины направления совершенствования системы недопущения и пресечения указанных противоправных деяний.

Раскрыта криминологическая характеристика главных причин, условий и факторов, детерминирующих преступления против собственности в сфере строительства, которая включает систему экономических, социальных, правовых, психологических, организационно-управленческих и технологических детерминант, а также особенностей детерминации отдельных видов таких преступлений, обусловленных, прежде всего, способом, местом их совершения, лицом преступника и другими факторами.

Осуществлена систематизация лиц, совершающих преступления против собственности в сфере строительства, по социально-демографическим и социально-экономическим показателям (пол, гражданство, место работы и вид занятости, семейное положение, образование, форма соучастия), а также состоянию таких субъектов в момент совершения преступления. Выделены важные для построения эффективной системы мер предупреждения этих преступлений типы преступников: по устойчивости корыстной мотивации (ситуативный, неустойчивый, злостный, особенно злобный); по виду совершенных преступлений (воры, мошенники, расхитители); по отношению к объекту строительства (внутренние и внешние). Раскрыты особенности преступных объединений, функционирующих в сфере строительства.

Установлено, что жертвами преступлений против собственности в сфере строительства являются физические лица, отличающиеся, прежде всего, по полу, возрасту, образованию, гражданству, семейному положению и т.п., а также юридические лица, характеризующиеся видом строительной организации или организации, которая заказала строительные услуги, видом строительных работ и состоянием осуществления строительства. Выделены характерные для этих преступлений типы потерпевших.

Аргументировано, что современное состояние правового регулирования предупреждения преступлений против собственности в сфере строительства характеризуется несовершенством нормативно-правовых актов всех уровней, отсутствием официально признанной концепции развития законодательства, касающегося организации и функционирования системы борьбы с преступностью, разобщенностью субъектов, неоправданным дублированием отдельных функций, недостаточным уровнем взаимодействия и координации их деятельности. Выделены

направления уменьшения рисков противоправных действий в сфере строительства и уровня безопасности операций с недвижимостью.

Разработаны специально-криминологические мероприятия, направленные на совершенствование предупреждения преступлений против собственности в сфере строительства. Обоснована необходимость создания подразделений «строительной полиции». На основе анализа результатов научных исследований отечественных и зарубежных ученых определено концептуальное видение взаимодействия органов государственной власти в предупреждении преступлений против собственности в сфере строительства.

Ключевые слова: строительство, безопасность объекта строительства, преступления против собственности, преступления в сфере строительства, корыстная преступность, негосударственный сектор безопасности, предотвращение преступлений.

SUMMARY

Vavrysh A. Prevention of crimes against property in construction area. – Manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology, Penal Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

Thesis is the first complex research of existing and emerging theoretical, legal and organizational aspects related to prevention of crimes against property in construction area.

Author identifies the current state of problems related to prevention of crimes against property in construction area. Place of non-state security sector subjects in prevention system is established. Key areas of foreign practices use to ensure the construction process security are grounded. Criminological features of its qualitative and quantitative indicators are provided along with the essence of determinants, classification of persons involved in commission of crimes and victims. Proposals are drafted regarding improvement of social and specific criminological measures aimed at prevention of crimes against property in construction area including interaction of law enforcement with non-state security sector subjects.

Key words: construction, construction object safety, crimes against property, construction crimes, lucrative crimes, non-state security sector, crime prevention.